

Донецький національний
медичний університет
ім. Максима Горького

ІСТОРІЯ РЕВМАТОЛОГІЇ УКРАЇНИ В ОБЛИЧЧЯХ

Гордість за минуле вітчизняної ревматології постійно зростає нині, а вивчення біографій корифеїв медицини, які мали безпосереднє відношення до української ревматологічної науки, має етичне й виховне значення у формуванні світогляду сучасних лікарів. Велич тих, хто стояв біля витоків ревматології в нашій країні, виявляється вражаючим баченням ними майбутнього, яке й зараз ще не стало для всіх повністю засвоєним. Життя основоположників ревматології України продовжує привертати до себе увагу, оскільки не можна бути байдужим до своєї історії. Світова ревматологія пам'ятає неоціненний внесок в неї українських медиків минулого. Звичайно, не знаючи «ембріології» ревматологічної науки, важко зрозуміти її сучасний стан. Метою цієї роботи став алфавітний ілюстрований словник лікарів, які зробили великий внесок у розвиток вітчизняної ревматології, з певним узагальненням історичних відомостей.

Агапіт Печерський (дата народження невідома), чернець, у XI ст. лікував у Києво-Печерській лаврі, вважається першим українським справжнім лікарем, зцілював безкоштовно хворих із патологією периферичних суглобів і хребта лікувальними травмами, хоча сам страждав на тяжкий спондилоартроз. Помер у 1095 р.

Айзенберг Олександр Абрамович народився у 1898 р., закінчив Київський медичний інститут, працював в alma mater на посаді завідувача кафедр факультетської і госпітальної терапії, був керівником відділу ревматології Київського інституту клінічної медицини, розробляв проблеми етіопатогенезу ревматизму. Помер у 1984 р.

Амбодик-Максимович Нестор Максимович народився у 1744 р. в селі Веприк на Полтавщині, освіту здобув у Київській академії та у Страсбурзькому університеті, де згодом захистив докторську дисертацію, викладав у Петербурзьких шпитальних школах, став засновником медичної термінології анатомії і патології суглобів, запропонував використання низки лікарських рослин при «ломоті» (болі у суглобах). Помер у 1812 р.

Амосов Микола Михайлович народився в 1913 р. у селі Ольхово Володимирської губернії, закінчив Архангельський медичний інститут і (заочно) Всесоюзний індустріальний інститут, був основоположником і директором Київського інституту серцево-судинної хірургії. У 1962 р. М.М. Амосов вперше в країні виконав протезування мітрального клапана, а за 3 роки першим став використовувати штучні серцеві клапани з покриттям при ревматичних пороках серця. Помер у 2002 р.

Анна Ярославівна, дочка правителя Київської Русі Ярослава Мудрого і дружина французького короля Генріха I (з 1051 р. — королева Франції), народилась у 1024 р., володіла широкими знаннями терапії камчуга (артриту), які передала українським нащадкам. Померла у 1075 р.

Афанасьєв Євген Іванович народився у 1838 р. в місті Орел, закінчив Петербурзьку медико-хірургічну академію, з 1864 р. працював на медичному факультеті Київського університету Св. Володимира, керував кафедрами клінічної і теоретичної патології, терапії та лікарської діагностики, окремої патології й терапії, одним із перших в Україні почав вивчати ревматичну лихоманку, розробляти методи фізичного обстеження при пороках серця, описав два тони на стегновій артерії у хворих із ревматичною недостатністю аортальних клапанів. Помер у 1897 р.

Бабський Євген Борисович народився у вірменському Горисі у 1902 р., закінчив медичний факультет Московського університету, працював у Тимірязєвському біологічному інституті, Московському інституті професійних хвороб і медичному інституті, а потім керував відділом загальної фізіології Київського інституту фізіології ім. О.О. Богомольця, розробив метод динамокардіографії при ревматичних пороках серця. Помер у 1973 р.

Бендет Яків Абрамович народився в 1927 р. у Києві, де закінчив Медичний інститут, працював в Інституті туберкульозу та грудної хірургії ім. Т.Г. Яновського, вивчав методи доопераційної діагностики і подальшої реабілітації хворих із ревматичними пороками серця, був фундатором і керівником першого в Україні спеціалізованого кардіологічного санаторію «Ірпень». Помер у 2006 р.

Бобров Олександр Олексійович народився в місті Орел у 1850 р., закінчив медичний факультет Московського університету, керував Кримським військовим шпиталем у Фратештах, обіймав посаду професора кафедри оперативної хірургії і факультетської хірургічної клініки Московського університету, у 1902 р. став засновником та директором санаторію для хворих дітей, які страждають на кістково-суглобовий туберкульоз (Крим, Алушка), розробляв питання медикаментозного, хірургічного та курортного лікування туберкульозних артритів. Помер у 1905 р.

Богомолець Олександр Олександрович, уродженець Києва (1881), закінчив медичний факультет Новоросійського (Одеського) університету, працював в Одесі, Саратові, Москві, де очолював Інститут переливання крові, став організатором у Києві інститутів клінічної фізіології та експериментальної фізіології, президентом Академії наук України, створив аргументоване вчення про сполучну тканину як фізіологічну систему з її виключно різноманітними й життєво важливими функціями (пластична, механічна, захисна), розробив метод дії на сполучну тканину антиретиккулярної цитотоксичної сироватки. Помер у 1946 р.

Брусилівський Єфрем Мойсеєвич народився у 1854 р. на Донеччині (Бахмутський повіт Катеринославської губернії), закінчив Петербурзьку медико-хірургічну академію, а за рік почав працювати лікарем в Одесі, вивчати лікувальні властивості місцевої гряди та ропи лиманів, був одним із перших артрологів-курортологів, у 1925 р. став засновником артрологічної клініки, яку в 1928 р. реорганізовано у Всеукраїнський бальнеологічний інститут. Помер у 1933 р.

Бурденко Микола Нілович народився у 1876 р., вважав себе нащадком українських козаків, закінчив медичний факультет Юр'євського (Тартуського) університету, очолював кафедри факультетської хірургії у Воронежському і Московському університетах, був першим президентом Академії медичних наук Радянського Союзу, заступником Комітету з вивчення ревматизму і боротьбі з ним, працював у Криму, в Саках, де став організатором системи санаторно-курортного лікування пацієнтів із захворюваннями опорно-рухового апарату та пошкодженнями спинного мозку. Помер у 1946 р.

Василенко Володимир Харитонович, уродженець Києва (1897), де закінчив медичний інститут, обіймав посади завідувача кафедри Київського інституту удосконалення лікарів, працював в Інституті клінічної медицини, у Львівському і Московському медичних інститутах, першим описав синдром гострої лівопередсердної недостатності при ревматичному мітральному стенозі та метаболічний алкалоз у хворих із ревматичними пороками серця. Помер у 1976 р.

Високович Володимир Костянтинович народився у 1854 р. у Гайсині (Подільська губернія), закінчив медичний факультет Харківського університету, працював у Харкові та Києві на кафедрах епідеміології і патологічної анатомії, організував та очолював однойменну кафедру в Жіночому медичному інституті, був директором Бактеріологічного інституту, став основоположником учення про сполучну тканину, встановив, що її клітинні елементи утворюються з лейкоцитів, а з фібробластів — гістіогенного походження, вперше створив експериментальну модель на тваринах стрептококового ревматичного ендокардиту, спільно з Т.Г. Яновським (див. далі) у 1900 р. описав дерматоміозит. Помер у 1912 р.

Візир Анатолій Дмитрович народився у 1929 р. в Ромодані на Полтавщині, закінчив Харківський медичний інститут, де згодом викладав терапію, потім обіймав посади завідувача кафедри пропедевтики внутрішніх хвороб і ректора Запорізького ме-

дичного інституту, вивчав дію серцевих глікозидів при ревматичних пороках серця, роль гормонального дисбалансу в розвитку серцевої недостатності у хворих на ревматизм. Помер у 2002 р.

Волковинський Хома Іванович народився у 1778 р. в селі Хорів поблизу давнього Острога на Рівненщині, був випускником медичного факультету Варшавського університету, в 1817 р. у Віленському університеті захистив дисертацію «Дослідження про ревматичний кардит», у якій вперше у світі довів, що ревматизм належить до найважливіших причин ураження серця. До кінця життя Х.І. Волковинський працював в Острозькій лікарні. Помер у 1841 р.

Волкович Микола Маркіянович народився у 1858 р. в Городні Чернігівської губернії, закінчив медичний факультет Київського університету Св. Володимира. Все життя працював у Києві, де заснував і очолював наукове товариство лікарів, розробив нові способи ортопедичного лікування хвороб суглобів і кісток, у 1902 р. довів значущість травми у розвитку анкілозивного спондилоартрити. Помер у 1928 р.

Ганджа Ігор Михайлович народився у 1925 р., закінчив Київський медичний інститут, працював завідувачем терапевтичної кафедри в Київському інституті удосконалення лікарів, розробляв питання діагностики, етіопатогенезу й лікування ревматизму та системних захворювань сполучної тканини, розглядав деякі ревматичні хвороби з позиції хронічної вірусної інфекції. Помер у 2007 р.

Горбачевський Іван Якович народився у 1854 р. в селі Зарубинці (нині Збжанського району Тернопільської області), закінчив Віденський університет, де почав свою діяльність. Був першим міністром охорони здоров'я в Європі (Австро-Угорська імперія), професором кафедри хімії Українського вільного університету у Відні, а потім ректором такого ж закладу в Празі (одночасно викладав хімію в Українській господарській академії у Падебрадах), єдиним дійсним іноземним членом Академії наук України. І.Я. Горбачевський вперше синтезував сечову кислоту і відкрив фермент ксантиоксидазу, що стало основою для вивчення у світі порушень пуринового обміну та подагри. Помер у 1942 р.

Грицюк Олександр Йосипович народився в 1923 р., закінчив Київський медичний інститут, обіймав посади завідувача кафедри госпітальної терапії і директора Київського інституту клінічної медицини, був головним ревматологом Міністерства охорони здоров'я України, вперше розробляв питання патогенетичних чинників тромбоутворювання при ревматичних ураженнях серцево-судинної системи, створив експериментальну модель ендокардиту, довів значущість аутосенсibiлізації в патогенезі ревмокардиту, запропонував додаткові діагностичні критерії для латентної форми активного ревматизму. Помер у 1986 р.

Губергріц Макс Мойсеєвич народився у 1886 р., закінчив медичний факультет Київського університету Св. Володимира, обіймав посади завідувача кафедри окремої патології й терапії, про-

педевтики внутрішніх хвороб, очолював клінічні відділи Інститутів харчування та ендокринології, першим у країні впровадив у клінічну практику метод електрокардіографії при ревматичних пороках серця, з'ясував механізм формування додаткових тонів, довів посилення зовнішньосекреторної функції підшлункової залози при подагрі. Помер у 1951 р.

Губергріц Олександр Якович народився у 1912 р. в Катеринославі (сучасний Дніпропетровськ), де закінчив медичний інститут, працював в Удмуртії, а потім, до кінця свого життя, обіймав посаду завідувача кафедри факультетської терапії Донецького медичного інституту, вирішував питання діагностики, патогенезу й лікування патології органів системи травлення і печінки при запальних ревматичних захворюваннях. Помер у 1989 р.

Даль Володимир Іванович народився у 1801 р. в селищі Луганський завод (нині місто Луганськ), закінчив медичний факультет Дерптського університету (сучасний Тарту, Естонія), служив військовим лікарем, у Кам'янці-Подільському обіймав посаду «завідувача першого району міста», став автором «Тлумачного словника живої великоросійської мови», де «ревматизм» розглядав як «простудну ломоту» (біль у суглобах, що пов'язана із застудою). Помер у 1872 р.

Данішевський Григорій Михайлович народився в 1890 р., закінчив медичний факультет Варшавського університету, працював у Народному комісаріаті охорони здоров'я України, а потім — директором Одеських курортів, був Ученим секретарем Комітету з вивчення ревматизму і боротьби з ним, що утворений у 1928 р. Помер у 1971 р.

Деген Іон Лазарович народився в 1925 р. у Могильові-Подільському на Вінниччині, закінчив Чернівецький медичний інститут, працював у Київському ортопедичному інституті, здійснив першу в медичній практиці реплантацію кінцівки і першим почав використовувати магнітотерапію при хворобах суглобів.

Дзюк Віктор Миколайович народився в 1920 р. у Катеринославі (сучасний Дніпропетровськ), де закінчив медичний інститут і протягом чверті століття обіймав посаду завідувача кафедри госпітальної терапії, розробляв питання оцінки активності ревматизму, обміну речовин та імунних порушень при інших ревматичних захворюваннях, першим в Україні почав використовувати електроімпульсну терапію миготливої аритмії у хворих на ревматичні пороки серця. Помер у 1981 р.

Дітеріхс Михайло Михайлович народився у 1871 р., закінчив Петербурзьку військово-медичну академію, працював в Одесі, Києві, Москві, став фундатором вітчизняної артрології, запропонував класифікацію захворювань суглобів, першим застосував геліотерапію для лікування суглобового туберкульозу, довів патогенетичну значущість порушень вегетативної нервової системи при артрозах і артритих. Помер у 1941 р.

Дмитренко Леонід Пилипович народився в 1875 р., закінчив медичний факультет Київського університету Св. Володимира. Працював в Одесі, де обіймав посаду завідувача кафедри діагностич-

ної, а потім пропедевтичної терапії, вперше описав «оксамитовий тон» при ревматичному ендокардиті, вивчав механізми утворення шумів при пороках серця у хворих на ревматизм. Помер у 1957 р.

Довгялло Микола Дмитрович народився у 1898 р. у Вітебську, закінчив Новоросійський (Одеський) медичний інститут, працював завідувачем кафедри анатомії Сталінського (Донецького) медичного інституту, з 1932 р. детально вивчав анатомію суглобів. Помер у 1966 р.

Ергард Федір Федорович народився в 1828 р., закінчив медичний факультет Київського університету Св. Володимира, де згодом обіймав посаду професора кафедри державного лікарствознавства. Ще у студентські роки отримав золоту медаль за наукову роботу «Анатомія і механіка плечового зчленування людини», а у 1854 р. захистив докторську дисертацію «Про зчленування тулуба і верхніх кінцівок». Помер у 1895 р.

Єлецький Олександр Григорович народився у 1884 р., закінчив медичний факультет Харківського університету, один із засновників ортопедичної служби України, вивчав іннервацію й регенерацію суглобів, розробляв питання внутрішньоартикулярних травматичних пошкоджень та хибних суглобів, а також проблеми артропластики у разі відновлення функції анкілозованих кісткових зчленувань. Помер у 1965 р.

Іосифов Гордей Максимович народився в 1870 р., закінчив медичний факультет Харківського університету, працював у Харкові, а потім у Томському й Воронежському вищих медичних навчальних закладах, викладав анатомію людини, вивчав лімфатичні судини суглобів і периартикулярних тканин. Помер у 1933 р.

Каган Езро Мойсеєвич народився в 1887 р. у Ризі, закінчив медичний факультет Юр'євського (Тартуського) університету, працював у Харкові й Одесі, був фундатором Українського державного інституту робітничої медицини з філіями у Катеринославі (Дніпропетровськ) та Сталіно (Донецьк), першим вивчав особливості перебігу ревматизму у металургів і шахтарів. Помер у 1948 р.

Качковський Петро Еразмович народився в 1863 р. у Києві, де закінчив медичний факультет Університету Св. Володимира, став фундатором вітчизняної дитячої ортопедії, викладав захворювання суглобів у дітей. Помер у 1909 р.

Кисель Олександр Андрійович народився в 1859 р. у Києві, де закінчив в медичний факультет Університету Св. Володимира, став засновником студентського наукового товариства, був професором і директором дитячої клініки Вищих жіночих курсів у Москві, а одночасно — науковим керівником Інституту охорони здоров'я дітей та підлітків, членом Комітету з вивчення ревматизму і боротьби з ним, розробив критерії діагностики ревматизму, виділив ревматичні вузлики, кругову еритему, хорею і особливу форму артриту, організував першу в Радянському Союзі дитячу ревматологічну клініку. Помер у 1938 р.

Климов Костянтин Михайлович народився в 1901 р., закінчив Астраханський медичний інститут, працював у Київській медичній академії післяди-

пломної освіти, розробляв реконструктивно-відновні операції на суглобах, вирішував проблеми травматичної артрології. Помер у 1957 р.

Коломнин Сергій Петрович народився в 1842 р., закінчив Петербурзьку медико-хірургічну академію, працював на медичному факультеті Київського університету Св. Володимира, вивчав багато проблем діагностики й лікування хвороб суглобів, зокрема запропонував лікування запальних і гнійних запальних захворювань. Помер у 1886 р.

Кончаловський Максим Петрович, уродженець Одеси (1875), закінчив медичний факультет Московського університету, обіймав різні провідні посади у вищих навчальних закладах Москви, був головою Протиревматичного комітету Радянського Союзу, віце-президентом Міжнародної ліги боротьби з ревматизмом. М.П. Кончаловський довів, що у походженні ревматизму головна роль належить індивідуальним особливостям організму і його відповіді на чинники оточуваного середовища. Помер у 1942 р.

Куценко Борис Самойлович народився в 1898 р. у селі Старовичи Розважеського повіту на Київщині, закінчив медичний факультет Київського університету Св. Володимира, працював в Інститутах ортопедії та туберкульозу, став фундатором Української школи фтизіоортопедів, приділяв чимало уваги медикаментозному, хірургічному і курортному лікуванню туберкульозу суглобів. Помер у 1981 р.

Лапінський Михайло Микитович народився в 1862 р. на Чернігівщині, закінчив медичний факультет Київського університету Св. Володимира, будучи неврологом заснував у власній київській садибі приватний фізіотерапевтичний санаторій для лікування хворих із патологією опорно-рухового апарату, вперше в Російській імперії почав застосовувати водолікування, світлолікування та електротерапію при хворобах суглобів, розробив методи водного масажу і створив конструкцію спеціальних купелей. Помер у 1947 р.

Мала Любов Трохимівна народилась у 1919 р. у селі Копані Катеринославської губернії (сучасна Запорізька область України), закінчила Харківський медичний інститут, працювала практичним лікарем у Петровеньках на Луганщині, а потім, до кінця життя — в Харківському медичному інституті, створила Інститут терапії, де обіймала посаду директора. Л.Т. Мала розробляла питання діагностики й лікування серцевої недостатності, порушень обміну речовин, нейрогуморальної регуляції гомеостазу і мікроциркуляції при ревматичних пороках серця. Померла у 2003 р.

Малков Григорій Митрофанович народився в 1869 р., закінчив Петербурзьку військово-медичну академію, обіймав посади професора кафедри окремої патології і терапії Київського університету Св. Володимира та директора факультетської терапевтичної клініки Київського жіночого медичного інституту, вивчав проблеми ревматичної лихоманки, у 1900 р. вперше експериментально довів стрептококову етіологію захворювання, виділив культуру цих мікроорганізмів із крові таких хворих.

Маньковський Микита Борисович народився у 1914 р., закінчив Київський медичний інститут, працював у Чернівцях та Києві (Медичний інститут, Інститут геронтології), засновник вітчизняної невро-ревматології, фундатор вивчення проблеми ревматичних енцефалітів і менінгітів.

Мельников-Розведенков Микола Федотович народився у 1866 р., закінчив медичний факультет Московського університету, працював у Харківському університеті на посаді завідувача кафедри патологічної анатомії, а згодом обіймав посаду ректора Кубанського медичного інституту. Будучи в Україні, М.Ф. Мельников-Розведенков розробляв морфологічні проблеми вузликів панартеріїту, дав цьому захворюванню назву «лентогранулематоз». Помер у 1937 р.

Міхньов Анатолій Львович, уродженець Чернігівщини (1909), випускник Київського медичного інституту, працював завідувачем кафедр терапії і кардіології Київського інституту удосконалення лікарів, обіймав посаду директора Українського інституту клінічної медицини, розробляв всебічні проблеми ревматичних пороків серця. Помер у 1970 р.

Морозов Павло Іванович народився в 1846 р. у Харкові, де закінчив медичний факультет університету, працював у вищих навчальних закладах Харкова і Києва, розробляв проблеми редресації кульшового й колінного суглобів при артрозах і артритах, методи ортопедичної реабілітації хворих з патологією опорно-рухового апарату. Помер у 1927 р.

Мохнюк Юрій Миколайович народився в 1924 р., закінчив Львівський медичний інститут, працював у Києві, розробляв проблему хірургічного лікування ревматичних пороків серця, першим виконав черезшлуночкову комісуротомію при мітральному стенозі. Помер у 2004 р.

Мочутковський Осип Осипович народився в 1845 р. у Херсонській губернії, закінчив медичний факультет Київського університету Св. Володимира, був інфекціоністом і неврологом, працював у Санкт-Петербурзі, у 1876 р. став фундатором і головою Одеського бальнеологічного товариства, вирішував питання курортотерапії захворювань суглобів. Помер у 1903 р.

Мошнич Петро Степанович народився у 1928 р., закінчив медичний факультет Ужгородського університету, працював у Київському медичному інституті, обіймав посаду завідувача кафедри педіатрії, розробляв питання в'ялоперебігаючого ревматизму у дітей, описав вібраційний систолічний шум, запропонував пробу з амілнітрином для диференціації інтракардіальних шумів при ревматичних пороках серця. Помер у 2006 р.

Мухін Єфрем Осипович народився у 1766 р. в Чугуєві Харківської губернії, навчався в Харківському колегіумі та при різних українських шпиталях, остаточну медичну освіту отримав в Єлисаветградській медико-хірургічній школі, був прозектором в Єлисаветградському (сучасний Кіровоград) головному військово-шпиталі, ученим секретарем Московської медико-хірургічної академії, детально вивчав «костоправну науку» і суглобові «мокротні сумочки» (від «мокро-

та» — синовій), став першим використовувати спільне призначення парових купелей з пелоїдами, а також статичний електричний струм при лікуванні захворювань суглобів. Помер у 1850 р.

Наранович Петро Андрійович народився у 1804 р., закінчив Петербурзьку медико-хірургічну академію, працював на медичному факультеті Харківського університету, обіймав посаду директора хірургічної факультетської клініки, вивчав анатомо-фізіологічні особливості суглобів і периартикулярних тканин, які називав «органами руху». Помер у 1858 р.

Насонова Валентина Олександрівна народилась у 1923 р. у Катеринославі (сучасний Дніпропетровськ), була директором Інституту ревматології в Москві, президентом Європейської антиревматичної ліги, координатором наукових досліджень з ревматології в Україні, видатним ревматологом сучасності, вчителем безмежно вдячного автора цих рядків. Померла у 2011 р.

Нейко Євген Михайлович народився в 1932 р. в селі Смотров (сучасний Дунаєвецький район Хмельницької області), обіймав посади завідувача кафедри факультетської терапії та ректора Івано-Франківського медичного інституту, який свого часу закінчив, став фундатором прикарпатської школи ревматологів. Помер у 2010 р.

Новаченко Микола Петрович народився в 1898 р. у селі Буринь Путивльського повіту Курської губернії (нині Буринський район Сумської області), закінчив Харківський медичний інститут, обіймав посади директора Харківського інституту ортопедії та травматології, завідувача кафедр ортопедії та травматології Харківського медичного інституту й Українського інституту удосконалення лікарів, вирішував проблеми вогнепальних уражень та виробничих травм крупних суглобів і комбінованого лікування артикулярного туберкульозу, запровадив принципово нові методи хірургічного втручання при гонартритах і коксартрозах, а також розробляв операції на ступнях. Помер у 1966 р.

Новиков Микола Васильович народився в 1921 р., закінчив Київський медичний інститут, був першим директором Сталінського (Донецького) інституту травматології і ортопедії, потім обіймав посаду завідувача кафедри травматології та ортопедії в Київському медичному інституті, став автором принципово нових методів хірургічного лікування плечолопаткового периартриту, заднього спондилодезу й периферичного остеоартрозу. Помер у 1988 р.

Новицький Софроній Терентійович народився в 1892 р., закінчив Київський медичний інститут, обіймав посаду завідувача кафедри травматології і ортопедії в alma mater, вивчав анатомію кульшового суглоба, розробляв проблеми онкоартрології. Помер у 1957 р.

Образцов Василь Парменович народився у Грязівці (Вологодщина) у 1849 р., закінчив Петербурзьку медико-хірургічну академію, став одним із фундаторів Київської терапевтичної школи, протягом чверті століття працював на медичному факультеті Київського університету Св. Володимира, розробив метод безпосередньої аускультативної сер-

ця і довів його клінічне значення, а за рік — метод перкусії, при ревматизмі зробив аналіз ритму гало-пу, описав бісистолію, додаткові тони серця у хворих із ревматичними пороками. Помер у 1920 р.

Озеров Антон Хрисанфович народився в 1912 р., закінчив медичний факультет Львівського університету, працював у Київському медичному інституті, захистив докторську дисертацію «Диференційований артроз кульшового суглоба в клініці та експерименті», розробив методи діагностики й лікування остеоартрозу, вивчав питання регенерації артикулярних тканин, запропонував низку принципово нових підходів до реконструктивних операцій на крупних суглобах. Помер у 1976 р.

Ольга, державна й рівноапостольна церковна діячка, дружина князя Ігоря, народилася приблизно у 890 р., організувала першу лікарню в Київській Русі, де догляд за хворими доручила жінкам. Їй були відомі цілющі властивості багатьох рослин і нібито лише вона володіла прийомами терапевтичного лікування ломоти (болю в суглобах). Померла у 969 р.

Пирогов Микола Іванович народився в 1810 р., закінчив медичний факультет Московського університету, працював у Дерпті (сучасний Тарту, Естонія) та в Петербурзькій медико-хірургічній академії, застосовував анатомічні дослідження взаємозв'язку кісток і суглобів на заморожених трупах, що називав «льодяною анатомією» (так народилася сучасна топографічна ревматологічна анатомія), розробив спосіб перерізання ахіллової сухожилку як ортопедично-оперативного засобу. У 1856 р. М.І. Пирогова призначено опікуном Одеської навчальної округи, а за 2 роки переведено на таку ж саму посаду до Києва. У розквіті творчих сил Микола Іванович усамітнівся у своєму невеликому маєтку Вишня (потім — село Пирогове) неподалік від центру Вінниці, де організував лікарню. Помер у 1881 р.

Політковський Федір Герасимович народився в 1756 р. на Чернігівщині, навчався у Чернігівській семінарії, закінчив медичний факультет Московського університету, захистив у 1781 р. в Лейдені (Нідерланди) дисертацію про природу запалення, вивчав запальні хвороби суглобів, наполягав на необхідності ранньої боротьби з больовим синдромом. Помер у 1809 р.

Примаць Федір Якович, уродженець Чернігівської губернії (1899), випускник Київського медичного інституту, обіймав керівні посади на кафедрі факультетської терапії Львівського і Київського медичних інститутів, розробляв проблеми гіпоксії при ревматичних пороках серця і порушеннях фізіологічних функцій системи сполучної тканини. Помер у 1981 р.

Руднев Іван Михайлович народився в 1910 р. у Москві, закінчив Дніпропетровський медичний інститут, захистив докторську дисертацію «Функціональний стан судин при ревматизмі у дітей», працював у Київському медичному інституті, де обіймав посади завідувача кафедр факультетської і госпітальної педіатрії, основні наукові інтереси стосувалися дитячої ревматології, зокрема використання глюкокортикоїдних гормонів. Помер у 1970 р.

Савенко Петро Назарович народився в 1795 р. на Катеринославщині (Україна), закінчив Петербурзьку медико-хірургічну академію, розробляв проблеми бальнеотерапії хвороб суглобів, запропонував нові методи використання цілющих джерел (загальні, поперекові, кінцівкові), а також розробив і впровадив парові купелі при патології опорно-рухового апарату. Помер у 1843 р.

Савицький Микола Миколайович, уродженець Києва (1892), закінчив Петербурзьку військово-медичну академію, розробив методи тахоосцилографії та механографії при ревматичних пороках серця, вивчав механізми дії у цих хворих дигіталісу й строфанту.

Семашко Микола Олександрович народився у 1874 р., закінчив медичний факультет Казанського університету, брав участь у реорганізації Народного комісаріату охорони здоров'я України, був представником України при уряді Радянського Союзу, вирішував науково-медичні, профілактичні й економічні проблеми боротьби з ревматизмом. Помер у 1949 р.

Синяченко Володимир Власович народився у 1925 р. у Сталіно (сучасний Донецьк), де закінчив Медичний інститут і працював все життя, обіймав посади завідувача кафедр факультетської та госпітальної терапії, став фундатором ревматології в Донбасі та засновником першого в Україні обласного наукового товариства ревматологів (1980), вивчав проблеми ураження нирок при системних захворюваннях сполучної тканини, питання діагностики, патогенезу і лікування хвороб суглобів. Помер у 2004 р.

Ситенко Михайло Іванович народився в 1885 р. у селі Рябушки на Сумщині, закінчив медичний факультет Харківського університету, працював у Жіночому медичному інституті, був головним лікарем медико-механічного інституту, з 1926 р. обіймав посаду директора Харківського науково-дослідного інституту ортопедії та травматології і керівника першої в Україні кафедри ортопедії при Харківському інституті вдосконалення лікарів, вирішував питання хірургічного лікування хвороб суглобів, розробив методи артропластики, запровадив обов'язковий огляд новонароджених для діагностики вивихів стегна, створив перший дитячий ортопедичний профілакторій. Помер у 1940 р.

Скліфосовський Микола Васильович народився в 1836 р. в Дубоссарах на Дністрі, мешкав у Херсоні, навчався в Одеській гімназії. По закінченні медичного факультету Московського університету повернувся на батьківщину, обіймав посаду професора Київського університету Св. Володимира, а пізніше працював у Вищих медичних школах Петербурга й Москви, був завідувачем хірургічної клініки в Московському університеті, неодноразово відвідував Україну, оперував хворих у Полтавській земській лікарні, сприяв організації медичного факультету при університеті в Одесі. М.В. Скліфосовський став одним із фундаторів вітчизняної ортопедії, розробив спосіб резекції довгих трубчастих кісток при несправжніх суглобах, методи артродезу й артропластики. Узв'язку з тяжкою хворобою Микола

Васильович повернувся до України, оселився у своєму маєтку Яківці поблизу Полтави. Помер у 1904 р.

Стражеско Микола Дмитрович народився в Одесі у 1876 р., закінчив медичний факультет Київського університету Св. Володимира. За ініціати́ви М.Д. Стражеска у 1936 р. створено у Києві Український інститут клінічної медицини, який він очолював до кінця свого життя. Микола Дмитрович довів інфекційно-алергічну стрептококову природу ревматизму, описав діастолічний додатковий тон при ревматичній недостатності клапанів аорти, з'ясував механізм утворення діастолічного шуму, виділив три періоди розвитку ревматичного процесу. Помер у 1952 р.

Струков Анатолій Іванович народився у 1901 р. у селі Спаське, закінчив медичний факультет Вороного університету, обіймав посаду завідувача кафедри патологічної анатомії Харківського медичного інституту, вивчав ураження різних органів при системних захворюваннях сполучної тканини та васкуліті, змінив вивчення гістоімуноморфогенезу ревматизму на рівень внутрішньоклітинних і субмолекулярних процесів, простежив фази дезорганізації сполучної тканини. Помер у 1988 р.

Тимофєєв Сергій Лук'янович народився у 1875 р. у Херсонській губернії, закінчив Київську військово-фельдшерську школу, а потім — медичний факультет Київського університету Св. Володимира, де працював до кінця свого життя, розробив методи кісткової пластики при псевдоартрозах та вогнепальних ураженнях суглобів. Помер у 1943 р.

Тихорський Хома Трохимович народився у 1713 р. в селі Домантово Золотоноського повіту на Черкащині, освіту отримав у Києво-Могилянській академії, Петербурзькому шпиталі та у Лейденському університеті, де одержав науковий ступінь доктора медицини, захистивши першу дисертаційну роботу з подагри — «Про справжню причину подагри». Помер у 1814 р.

Трусевич Борис Іполитович народився у 1892 р., закінчив медичний факультет Київського університету Св. Володимира, де згодом працював, у подальшому обіймав керівні посади в Ростові-на-Дону та в Мінську, розробив методи виявлення протодіастолічного шуму при ревматичній недостатності клапанів аорти, а також запропонував способи діагностики ревматичних серозитів. Помер у 1961 р.

Удінцев Федір Аристархович народився у 1877 р., закінчив медичний факультет Київського університету Св. Володимира, обіймав посади в Київському медичному інституті завідувача кафедри окремої патології й терапії, терапії санітарно-гігієнічного факультету і госпітальної терапії. Вперше описав діагностичний симптом при ревматичному ураженні клапанів аорти (симптом Удінцева). Помер у 1951 р.

Чеботарьов Дмитро Федорович народився у 1908 р. у Києві, де закінчив медичний інститут і працював все життя, в тому числі в Українському інституті клінічної медицини й Київському інституті удосконалення лікарів, а також на посаді директора Інституту геронтології. Під його керівництвом розв'язувались актуальні питання ревматології у людей похилого

і старечого віку, згодом вперше було відкрито відділ геронтологічної остеології. Помер у 2005 р.

Шахназаров Олександр Багратович народився у 1902 р., закінчив медичний факультет Азербайджанського університету, працював у Ленінградському медичному інституті, а потім у Кримському на посаді завідувача кафедри пропедевтики внутрішніх хвороб, всебічно вирішував проблеми артрології та серцево-судинної патології. Помер у 1997 р.

Яновський Теофіл Гаврилович народився у 1860 р. в селі Миньківці Дунаєвського повіту Подільської губернії, закінчив медичний факультет Київського університету Св. Володимира, був професором терапевтичної клініки Новоросійського (Одеського) університету і завідувачем кафедри лікарської діагностики Київського медичного інституту, спільно з В.К. Високовичем (див. вище) у 1900 р. описав дерматоміозит, вважав ревматизм і подагру антагоністичними захворюваннями. Помер у 1928 р.

Ясиновський Михайло Олександрович народився в Одесі у 1899 р., де закінчив медичний інститут і працював все життя, протягом багатьох років очолював Українську проблемну комісію «Ревматизм і хвороби суглобів», був головою Республіканського протиревматичного комітету, вирішив чимало акту-

альних проблем ревматології, в тому числі питання зменшення в Україні тимчасової та стійкої втрати пацієнтами працездатності при захворюваннях ревматологічного профілю. Помер у 1972 р.

Видатні корифеї вітчизняної ревматологічної науки залишаються національною гордістю України. На прикладі їх діяльності та традиціях шкіл виховуватимуться нові покоління лікарів-ревматологів, що поповнять медичний потенціал нашої Батьківщини. Сучасним ревматологам мають бути притаманні відчуття глибокої вдячності попередникам (так би мовити — ревматологічним пращурам), а також властива відповідальність перед майбутніми поколіннями ревматологів нашої країни. Минуле ми вивчаємо, щоб краще зрозуміти сьогодення та отримати масштаб для оцінки внеску в науку та практичну охорону здоров'я видатних корифеїв вітчизняної ревматології.

Адреса для листування:

Синяченко Олег Володимирович
83003, Донецьк, просп. Ілліча, 16
Донецький національний медичний університет ім. Максима Горького,
кафедра пропедевтики внутрішньої медицини,
загальної практики — сімейної медицини

РЕФЕРАТИВНА ІНФОРМАЦІЯ

Открыты новые механизмы боли

Подготовлено В.Г. Безшейко

Исследовательской группе во главе с доктором Джоном Линли (John Linley) из Института биологии мембран и систем при Лидском университете (Institute of Membrane and Systems Biology, University of Leeds), Великобритания, удалось открыть новые, ранее неизвестные механизмы, участвующие в формировании болевых ощущений. Эти данные получены при проведении эксперимента, результаты которого опубликованы в майском номере журнала «PNAS».

В данном исследовании в поле зрения ученых попали различия, наблюдаемые в отношении формирования персистирующей боли и гипералгезии. Частным примером первого вида болевых ощущений является зубная боль, второго — боль, возникающая вследствие повышенной чувствительности нервных клеток в поврежденной коже.

В ходе исследования культур нервных клеток лабораторных крыс ученые выявили, что в формировании указанных видов боли принимают участие одни и те же нейроны, но с участием разных сигнальных молекул. Так, известно, что в формировании болевых ощущений принимают участие такие ассоциированные с воспалением нейропептиды, как брадикинин и субстанция Р. Эти вещества передают информацию о повреждении клеток с периферических ноцицепторов (болевых рецепторов) в центральную нервную систему (ЦНС).

Поскольку брадикинин и субстанция Р имеют схожую структуру, считается, что они запускают одни и те же сигнальные пути. Однако результа-

ты эксперимента показали, что каждое вещество принимает участие в формировании разных сигналов. Ученые выявили, что брадикининовые рецепторы активируются как при персистирующей боли, так и при гипералгезии, в то время как рецепторы к субстанции Р — только при гипералгезии.

По мнению доктора Никиты Гемпер (Nikita Gamper), принимавшей участие в исследовании, несмотря на значительный прогресс в области изучения боли, до сих пор до конца не раскрыты механизмы, лежащие в основе образования болевых сигналов. В то же время результаты данного эксперимента демонстрируют, что ощущение боли, которое может казаться одинаковым при различных состояниях, имеет в своей основе разные молекулярные механизмы.

Также Н. Гемпер добавила, что существующие анальгетические средства являются неспецифическими и предназначены для блокирования болевых сигналов в ЦНС. Также многие из них могут вызывать нежелательные эффекты, такие как дезориентация, сонливость или тошнота. Кроме того, большинство анальгетических средств разрабатывались на основе животных моделей с использованием тестов на гипералгезию, игнорируя другие виды боли. В то же время результаты данного эксперимента могут помочь разработать новые препараты, избирательно воздействующие на болевые сигналы, образующиеся в патологическом очаге.

Linley J.E., Ooi L., Pettinger L. et al. (2012) Reactive oxygen species are second messengers of neurokinin signaling in peripheral sensory neurons. PNAS, May 14 [Epub ahead of print].

University of Leeds (2012) Different mechanisms of pain revealed. ScienceDaily, May 15 (www.sciencedaily.com/releases/2012/05/120514153109.htm).